

ANNALES PILAR 2012.: NACIONALNE MANJINE U HRVATSKOJ I HRVATI KAO MANJINA – EUROPSKI IZAZOVI (ZAGREB, 1. LIPNJA 2012.)

Institut društvenih znanosti Ivo Pilar iz Zagreba i ove je godine bio domaćin svoje godišnje konferencije. U organizaciju skupa se uključio i Hrvatski institut za povijest te je rezultat bio vrlo ozbiljan znanstveno-stručni skup kojemu su tema bile manjine u Hrvatskoj te Hrvati kao manjina u okolnim, europskim zemljama. Skup je održan 1. lipnja 2012. u prostorijama Instituta Ivo Pilar na Marulićevom trgu 19/I pod pokroviteljstvom Savjeta za nacionalne manjine Republike Hrvatske i Državnog ureda za Hrvate izvan Republike Hrvatske.

Skup je otvoren pozdravnim govorima. Prvi je govorio Aleksandar Tolnauer, predsjednik Savjeta za nacionalne manjine Republike Hrvatske. Govorio je o Hrvatima izvan domovine, njihovim pravima i statusu u međunarodnim zajednicama. Nakon njega govorila je Darija Krstičević, voditeljica Državnog ureda za Hrvate izvan Republike Hrvatske, koja je naglasila rad državnih tijela u komuniciranju s iseljenim Hrvatima. Posljednji pozdravni govor izrekao je Vlado Šakić, ravnatelj Instituta

Ivo Pilar. Istaknuvši dosadašnji rad instituta kojemu je na čelu naglasio je da će se ta institucija u budućnosti i dalje baviti pitanjima nacionalnih manjina u Hrvatskoj te Hrvata izvan domovine.

Prva grupa predavanja bila je zamišljena kao uvod u osnovne probleme nacionalnih manjina u Hrvatskoj, ali i svijetu. Prvi izlagač, Albert Bing s Hrvatskog instituta za povijest, u svom izlaganju *Nacionalne manjine i državno osamostaljenje Hrvatske* osvrnuo se na položaj manjina u doba rata i (demokratske) tranzicije. Kako je to bilo doba homogenizacije hrvatskog naroda, istakla su se djelovanja intelektualnih elita iz Hrvatske i s prostora bivše Jugoslavije te raznih predstavnika međunarodne zajednice. Svi su oni ipak drugačije gledali na problem nacionalnog pluralizma u Hrvatskoj. Nakon njega, u izlaganju *Europeizacija manjinske politike u zemljama jugoistočne Europe*, Antonija Petričušić sa zagrebačkog Pravnog fakulteta govorila je o razvoju ideja EU što se tiče pitanja zaštite manjina u zemljama članicama. Naglasivši kako EU ne

postavlja jasna normativna rješenja u tim pitanjima, izlagačica ipak ističe kako EU inzistira na punoj zaštiti svih ljudskih i manjinskih prava te njegovanju dobrosusjedskih odnosa između država članica. Naslov izlaganja Siniše Tatalovića s Fakulteta političkih znanosti bio je *Nacionalne manjine u Republici Hrvatskoj – između identiteta i integracije*. U izlaganju se Tatalović osvrnuo na specifičan model zakonske zaštite manjinskih prava u Republici Hrvatskoj, koji se temelji na integraciji manjina u društvo uz mogućnost očuvanja tradicionalnih obilježja vlastitog identiteta, te mogućnost sudjelovanja u procesima odlučivanja na svim razinama vlasti. Velikim korakom naprijed ocijenio je donošenje nekoliko zakona, osobito Ustavnog zakona o ljudskim pravima i slobodama te pravima etničkih i nacionalnih zajednica iz 2000. godine. Sesiju je zaključila Ljiljana Dobrovšak, djelatnica Instituta Ivo Pilar i jedna od organizatorica skupa, koja je govorila o *Manjinskim udrugama na WEB stranicama*. Ona je istaknula kako u Republici Hrvatskoj trenutno postoji nešto više od 300 aktivnih manjinskih udruga, te kako većina ima bogatu kulturnu djelatnost, koja se može pratiti preko njihovih web stranica. Doista, web stranice manjinskih udruga ne samo da pružaju mnoštvo informacija za članove udruge, već su većinom usmjerene i na širu publiku.

Rad prve sekcije koja se bavila prošlošću nacionalnih manjina u Hrvatskoj

otvorio je Zoran Janjetović s Instituta za noviju historiju Srbije izlaganjem *Nacionalne manjine u Jugoslaviji 1945.-1955*. U njemu je Janjetović u osnovnim crtama nastojao prikazati kako je KPJ nakon pobjede u ratu rješavala pitanja nacionalnih manjina. Politiku nepovjerenja u neke od njih, koje je proizlazilo iz ratnih događanja, postupno je zamijenila ona uključivanja manjina u novi društveni sustav. Ipak, ni taj proces nije prolazio bez određenih izazova. Nakon njega Vladimir Geiger s Hrvatskog instituta za povijest govorio je na temu *Spomen-obilježja poslijeratnih logorskih stradanja hrvatskih Nijemaca 1945.-1947*. Kao što i naslov govori, autor se osvrnuo na problem spomenika podignutih na mjestima poslijeratnih stradanja hrvatskih Nijemaca. Postojeći spomenici podignuti su nakon osamostaljivanja Republike Hrvatske na raznovrsne poticaje te uz različite materijalne mogućnosti i estetske kriterije. Na neki su način označeni logori u Velikoj Pisanici, Valpovu i Krndiji, ali ni na koji način nisu obilježeni oni u Josipovcu kod Osijeka, Šipovcu kod Našica, Pusti Podunavlje u Baranji te u Tenji. Renata Trischler iz Njemačke zajednice-Zemaljske udruge Podunavskih Švaba u Hrvatskoj održala je izlaganje *Njemačka manjina u Hrvatskoj – prošlosti i perspektive*. U njemu je informirala o burnoj prošlosti njemačke/austrijske manjinske zajednice te naglasila kako ona u posljednjih dvadesetak godina u Hrvatskoj doživljava svojevrsni

preporod, makar ni to ne prolazi bez određenih problema. *Češka i slovačka manjina preko prepreka socijalizma do izazova globalizma* bio je naslov kraćeg ekspozeta Vlatke Dugački, zaposlenice Leksikografskog zavoda Miroslav Krleža. Autorica se osvrnula na položaj te dvije manjine od kraja Drugog svjetskog rata pa sve do modernih vremena. Osobito vješto je pritom naglasila uzroke njihove reemigracije nakon Drugog svjetskog rata unatoč razmjerno povoljnom statusu u poslijeratnoj Hrvatskoj. Djelatnik Instituta za migracije i narodnosti Filip Škiljan govorio je o *Identitetu Srba u Hrvatskoj*. Naime, koristeći metodu razgovora s odabranim ispitanicima te manjinske zajednice, raštrkanima po čitavoj Hrvatskoj, Škiljan je nastojao utvrditi što i u kojoj mjeri za njih danas čini srpski identitet. Pravoslavna vjera, ćirilичno pismo, vojnička prošlost, antifašistička tradicija, a u nekim krajevima i govorni jezik su u svijesti ispitanika samo dijelovi onoga što su sami ispitanici odredili da ih razlikuje od hrvatske većine.

Nakon kraće pauze nastavilo se govoriti o položaju nacionalnih manjina u Hrvatskoj pa je tako Zlatko Hasanbegović s Instituta Ivo Pilar održao izlaganje *Bošnjaci/Muslimani u Hrvatskoj u popisu stanovništva 2001. godine*. U njemu se autor osvrnuo na raznorodnost kategorija u kojima su se pripadnici bošnjačke/muslimanske manjine nacionalno izjašnjavali na predzadnjem popisu stanovništva u Hrvatskoj, ali

i u okolnim zemljama. Hasanbegović je zaključio da su se kroz popise u prošlosti zrealile političke promjene u cijeloj Jugoslaviji, a posebno u Bosni i Hercegovini, promjene koje su se prelijevale u ideološke i nomenklaturne ideje. Naida Michal Brandl sa zagrebačkog Filozofskog fakulteta osvrnula se na *Židovski identitet nakon Drugog svjetskog rata*. Naime, u tom razdoblju preživjeli pripadnici židovske manjine obnavljaju svoja društva i djelatnost te se suočavaju s promijenjenom situacijom. Sve to prate i valovi iseljavanja Židova u novostvoreni nacionalni dom – Izrael. Danijel Vojak s Instituta Ivo Pilar održao je izlaganje naziva *Romi u Hrvatskoj od 1990-ih do danas: marginalna skupina ili...* Vojak je nastojao objektivno prikazati život Roma u zadnjih dvadesetak godina, analizirajući njihov socijalni, politički, gospodarski i obrazovni položaj u hrvatskom društvu. Naglasio je da država pomaže riješiti probleme obrazovanja, zapošljavanja, stanovanja i zdravstva, no usprkos tome u svim tim sferama još uvijek postoje mnoge prepreke. Povoljnim je ocijenio i sve veći interes u društvu za romsku kulturu, običaje, književnost, itd. *Kulturni identitet Ukrajinaca i Rusa u Republici Hrvatskoj – obilježja, razvoj, očuvanost* naslov je kraćeg referata Zdravke Zlodi s Hrvatskog instituta za povijest. Autorica je govorila o kulturno-tradicijskim i populacijskim obilježjima ukrajinske, ruske i rusinske manjine u modernoj Hrvatskoj. Potom je Slaven Kale govorio o *Poljskoj manjini u*

Hrvatskoj 1945.-2012. Osvrnuvši se na noviju demografsku povijest ove nacionalne manjine, Kale se bavio njenim uključivanjem u modernu Hrvatsku koja je vidljiva i u radu mnogih poljskih društava, zatim dolasku poljskih svećenika te sudjelovanju hrvatskih Poljaka u Domovinskom ratu. Sekciju je izlaganjem završio Stanko Rihtar s Instituta Ivo Pilar. On je, zajedno sa svojom kolegicom Ljiljanom Dobrovšak, tijekom 2011. godine sudjelovao u projektu procjene zastupljenosti nacionalnih manjina u javnom sektoru, pa je tema njegova izlaganja bila *Nacionalne manjine u javnom sektoru: stanje 2011.* Radilo se o dosta zahtjevnom kvantitativnom istraživanju osjećaja povezanih s položajem u društvu pripadnika manjina, njihovog zadovoljstva statusom i mogućnošću očuvanja identiteta pa se tako u 148 odabranih ustanova odazvalo sveukupno 4310 zaposlenika. Kako bi se dobila što preciznija slika, ti su podaci dopunjeni i uspoređeni s onim podacima koji su dobiveni od predstavnika manjinskih udruga.

Zadnju sesiju, kojoj su tema bili Hrvati kao manjina u zemljama Europe, otvorio je svojim izlaganjem Dražen Živić, voditelj Područnog centra Vukovar Instituta Ivo Pilar. Njegova tema bila je *Hrvati u Srbiji – osnovne značajke demografske (biološke) strukture.* U njemu je Živić naglasio da je prema rezultatima predzadnjeg provedenog popisa stanovništva u Srbiji živjela 91 331 osoba koja se izjašnjavala kao Hrvat,

Bunjevac ili Šokac. Živić napominje da je u toj ukupnoj brojci vidljiv nesrazmjer ženske i muške populacije te vrlo velik udio starog stanovništva. O Hrvatima u Srbiji nastavio je govoriti Mario Bara s Instituta za migracije i narodnosti. Naslov njegovog izlaganja bio je *Transnacionalni etnički aktivizam: slučaj Hrvata u Srbiji,* te je u njemu upozorio na problem lošeg političkog položaja Hrvata u Republici Srbiji prouzročnog, prema njegovoj pretpostavci, nedavnim ratnim zbivanjima. Hrvati, kojima je status nacionalne manjine priznat tek prije deset godina, nastoje sačuvati i produbiti svoja manjinska prava u Srbiji, pa je Mario Bara izvijestio o njihovim načinima borbe i aktivnostima kojima nastoje postići svoje ciljeve. Tomislav Žigmanov iz Zavoda za kulturu vojvodanskih Hrvata u Subotici u izlaganju *Hrvati u Vojvodini nakon 2000. godine kao teme znanstvenih i publicističkih radnji u Srbiji i Hrvatskoj – osnovne činjenice i sadržajne sastavnice* prikazao je svoje istraživanje. Naime, on je analizirao pisanja Hrvata iz Vojvodine o svom statusu u znanstvenim publikacijama, kao i pisanja onih izvan te zajednice o Hrvatima u Vojvodini. Kod ovih posljednjih, osobito kod onih autora koji dolaze iz srpskog znanstvenog prostora, Žigmanov uočava kako su njihova viđenja društvenog položaja Hrvata u Vojvodini obilježena stereotipima i prešućivanjem relevantnih činjenica, iako se dobrim dijelom radi o radovima u

prestižnijim publikacijama. Castilia Manea Grgin s Instituta Ivo Pilar održala je izlaganje pod naslovom *Nekoliko kontroverza u vezi s rumunjskim Hrvatima od početka 1990-tih do danas*. U njemu je govorila o Karaševskim Hrvatima, populaciji koja se naselila u današnju Rumunjsku u 14. ili 15. stoljeću odnekuda sa zapada. Karaševski Hrvati su katolici, te se od 19. stoljeća počinju sve više izjašnjavati kao Hrvati. Danas ih ima oko 7000 te čine većinu hrvatske populacije u Rumunjskoj koja danas ima osigurana kulturna i politička manjinska prava. Zadnji referat na skupu podnio je Tomislav Jelić koji je govorio o *Gradišćanskim Hrvatima u Austriji na početku trećeg milenija*. Govorio je o rasprostranjenosti Hrvata u istočnoaustrijskoj pokrajini Burgenland, brojem i imenom naselja u kojima žive tamošnji Hrvati. Govoreći o oko 50 naselja u kojima Hrvati čine barem 10% stanovništva, Jelić se osvrnuo i na činjenicu da se ukupni broj Gradišćanskih Hrvata smanjio za trećinu samo od 1971. do 2001. godine.

U kasnim popodnevnim satima skup je zatvorila Ljiljana Dobrovšak u ime organizatora. Znanstveno-stručni skup *Annales Pilar 2012.*, s problematiziranjem položaja nacionalnih manjina u Hrvatskoj te Hrvata kao manjine u drugim europskim zemljama, privukao je mnoštvo raznorodnih izlagača koji se bave navedenom tematikom. Doista, skup je bio pokazatelj vrlo velikog interesa

i znanstvene zajednice, kao i cjelokupnog hrvatskog društva za probleme manjina. Pritom se najviše misli na nacionalne manjine u modernoj Hrvatskoj, čije su postojanje i djelatnost na ovom skupu podrobno i znanstveno prikazani. S druge strane, kod Hrvata kao manjine u drugim europskim zemljama još se uočava problem statusa i integracije u društva nekih drugih zemalja. Kako je naglasak skupa stavljen na nedavnu prošlost i sadašnje stanje manjina, stječe se dojam kako bi rezultati skupa mogli biti pokazatelji mnogih trendova i naznake mogućnosti rješenja još uvijek otvorenih pitanja. Organizacija skupa bila je na visokoj razini te se nadamo da će i zbornik, u kojem će biti objavljeni rezultati istraživanja izlaganih na skupu, biti čak vrjedniji doprinos poznavanju života Hrvata izvan domovine te manjina u modernom hrvatskom društvu.

Stipica Grgić